

Eiland van tradities en gemeenschapszin

De gemeente Rijnwaarden is bekend vanwege de Rijn die bij Lobith of eigenlijk bij Spijk het land binnenkomt. De gemeente heeft echter meer te bieden dan dat. Natuurliefhebbers kunnen terecht in het fraaie natuurgebied Rijnstrangen en watersporters op recreatieplas De Bijland. Drie baksteenfabrieken in Rijnwaarden fabriceren elk jaarlijks zo'n 100 miljoen straatstenen en scheepswerf De Hoop bouwt oceaanschepen. Tegelijk wordt de gemeente geconfronteerd met een naderende krimp van de bevolking.

door: Gabor Mooij

De Gelderse grensgemeente Rijnwaarden bestaat uit de zes dorpen Aerd, Herwen, Lobith, Pannerden, Spijk en Tolkamer. De gemeente is 5500 hectare groot en telt ruim 11.000 inwoners. Aan de zuidgrens van de gemeente stroomt de Boven-Rijn die zich vlak voor Pannerden splitst in de Nederrijn en de Waal.

De gemeente Rijnwaarden ontstond op 1 januari 1985 uit de gemeenten Herwen-en-Aerd en Pannerden. De naam Rijnwaarden is gebaseerd op de ligging bij de Rijn en op de vele uiterwaarden die de gemeente kenmerken. De gemeente kent een uitgebreid stelsel van oude deels verzande riviertakken. Deze vormen aan de noordzijde van de gemeente het natuurgebied Rijnstrangen. Volgens burgemeester Mark Slinkman maakt de afgezonderde ligging de gemeente bijzonder vanwege de bewaard gebleven tradities en een sterk gemeenschapsgevoel. "De gemeente staat bekend als het Gelders Eiland. Tot de jaren dertig van de twintigste eeuw was ons grondgebied met hoog water alleen bereikbaar met pontverbindingen. Het was dus ook echt een eiland. De gemeenschap was op zichzelf aangewezen. Hierdoor zijn typerende zaken bewaard gebleven zoals de schutterijen en muziekgezelschappen en de jaarlijkse sacramentsprocessie in Lobith." Ieder dorp heeft zijn eigen schutterij en een eigen harmonie. Een schutterij was vroeger een gilde dat het dorp moest beschermen bij een aanval en dat de orde handhaafde. "De oudste schutterij hier dateert uit de 17e eeuw. De schutters dragen historische uniformen en geven met hun oude tradities cachet aan de hoogtepunten in het gemeenschapsleven."

De sacramentsprocessie in Lobith wordt sinds de 18e eeuw gehouden op de jaarlijkse kermis en tijdens de kerkmis. "We hebben in de gemeente een sterke katholieke volkstraditie. We beginnen met een bomvolle Heilige Mis, met een volledig orkest op het altaar. De beide Lobithse schutterijen zitten, met hun vaandels, voorin de kerk." Lachend: "Burgemeester en wethouders lopen mee in de processie, maar doen dat heel bescheiden op de negentiende plaats."

Slinkman benadrukt dat in de gemeente de menselijke maat centraal staat. "Er vallen veel minder harde woorden in de gemeenteraad dan in veel andere gemeenten. Het is niet bitter en schurend. De sfeer is gemoedelijk en mensen zijn bereid te investeren in langetermijnrelaties. Het is hard op de zaak en zacht in de relaties."

De band die de inwoners met hun gemeente hebben, blijkt ook uit het feit dat er weinig mensen wegtrekken. "We hebben een positief migratiesaldo, dus er komen meer mensen dan er weggaan. In de toekomst krijgen we wel meer te maken met wegtrekken en vergrijzing. We worden een krimpgemeente."

Krimp

Krimp van de bevolking is onontkoombaar. "We kunnen dat tij niet keren. Het belangrijkste omslagpunt is geweest: er is de acceptatie dat we niet meer groeien. Wel willen we voorkomen dat we meer mensen verliezen dan nodig is."

Rijnwaarden wil de krimp opvangen door een slim woningmarktbeleid. "We willen verdunning toepassen in de vorm van sloop in combinatie met minder nieuwbouw. Dat betekent bijvoorbeeld zes huizen slopen en drie nieuwe bouwen. Daarnaast geeft de woningcorporatie een nieuwe bewoningscyclus aan verouderde woningen. Het gaat om eensgezinswoningen uit het huursegment die verkocht worden. Starters betalen er relatief weinig voor en knappen de woning zelf op."

Daarnaast wil Rijnwaarden rekening houden met de vergrijzing door te bouwen voor ouderen in verschillende levensfasen. "We kijken wat mensen nodig hebben. Denk bijvoorbeeld aan particulier opdrachtgeverschap of een huisje voor oma in de tuin bij haar mantelzorgende kinderen. Verder zijn de mensen hier bijvoorbeeld gewend aan grote tuinen. Die willen niet, zoals in het westen, meteen

naar een appartement verhuizen als ze oud zijn. Voor hen moeten er comfortabele woningen zijn, maar met een tuintje.”

Slinkman maakt zich zorgen over de druk die op scholen staat, omdat er steeds minder kinderen zijn. “Het behoud van scholen is belangrijk om te zorgen dat onze kernen niet helemaal vergrijzen. Jongere mensen nemen bijvoorbeeld nu hun bejaarde buurvrouw mee bij het boodschappen doen. Bij geheel vergrijste kernen wordt dat lastiger.”

Natuurontwikkeling

De gemeente krijgt een nieuwe attractie in de vorm van een Romeins themapark. “Het gaat om ‘Carvium Novum’. Dat betekent ‘Nieuw Herwen’. Het is een klein themapark met Romeinse huizen en het landschap zoals dat was in de Romeinse tijd.”

Carvium Novum komt op het terrein van een vroegere zandafgraving. “Dit zetten we om in nat natuurgebied. Als commerciële zand- en kleiputten afgegraven zijn, passen we er structureel natuurontwikkeling op toe. Daarnaast komt er een fietspad over het terrein van het themapark. Fietspaden leggen we bij alle natuurontwikkeling aan.”

Centraal in de gemeente ten westen van Lobith ligt de recreatieplas De Bijland (uitspraak: De Bieland). Dit is ook een voormalige zandafgraving. “De Bijland heeft een jachthaven en andere faciliteiten zoals strandjes en een speedboatbaan. De recreatieplas is nu nog eigendom van het recreatieschap Achterhoek-Liemers, maar dat zoekt een nieuwe eigenaar.”

De waterrijke natuur maakt de gemeente tot een aantrekkelijk gebied voor recreanten en toeristen. “De fietsende toerist kan hier uitstekend terecht met De Bijland als vertrekpunt. Daarnaast bieden de Rijnstrangen veel natuurschoon. Deze zijn te voet toegankelijk en kent voetveren die bezoekers zelf kunnen bedienen.”

Een andere recreatieve plek in de gemeente is de Europakade in Tolkamer bij de Rijn. “Deze kade was in verval geraakt en herbergde twee kroegjes. Een ondernemer heeft deze recent omgevormd tot zeer aantrekkelijke horeca-locaties. Er is in de zomer zelfs een soort strandje aan de Rijn, compleet met palmbomen. Prachtig en nu drukbezocht in het hoogseizoen.”

Overnachtingshaven

Rijnwaarden heeft net zoals het hele riviereengebied te maken met het project ‘Ruimte voor de Rivier’ van Rijkswaterstaat. “De uiterwaarden moeten een rol krijgen als waterberging. Dat zorgt voor veranderingen in het landschap. We willen het toerisme en de recreatie daar op aan laten sluiten. Het moet een mooi gebied blijven.”

Daarnaast wil Rijkswaterstaat in de gemeente een nieuwe grote overnachtingshaven aanleggen. “Net als vrachtwagenchauffeurs moeten kapiteins van binnenvaartschepen slapen. Er ligt nu al een dergelijke haven met beperkte capaciteit bij Lobith, maar Rijkswaterstaat wil een veel grotere haven tussen Lobith en Spijk. We willen waken voor teveel negatieve effecten op de omgeving.”

Oceaanschepen

Het bekendste bedrijf binnen de gemeentegrenzen is de scheepswerf De Hoop in Lobith. “Ze maken daar grote oceaanschepen. Die schepen worden door de Rijn naar de Noordzee getrokken.”

Daarnaast is de gemeente bekend om zijn baksteenindustrie. “We hebben drie van de grootste straatsteenfabrieken in Nederland. Ze maken daar jaarlijks in totaal zo’n 100 miljoen straatstenen. Dat staat gelijk aan 30 tot 40 procent van de landelijke productie.”

De gemeente kent weinig tot geen mogelijkheden voor uitbreiding van het industriegebied. “Dat komt door de vele natuurregelingen waar onze gemeente onder valt.”

Zonnekoning

Rijnwaarden heeft door de ligging aan de Rijn en de Waal een zeer oude bewoningsgeschiedenis. Zo lag het gebied bij de Romeinse noordgrens, de Limes. In de Middeleeuwen ontwikkelden Tolkamer en Lobith zich tot belangrijk centra voor de binnenvaart. Binnenschippers moesten tol betalen bij kasteel Tolhuys in Lobith. “In de gemeente zijn in de jaren dertig van de vorige eeuw twee unieke Romeinse gedenktekens gevonden. Daarnaast kwamen er kort geleden nog Romeinse en Middeleeuwse voorwerpen omhoog in Pannerden bij de bouw van een zorgcentrum.”

In 1672 viel een Frans leger van 120.000 soldaten van zonnekoning Lodewijk XIV Nederland binnen bij Lobith. “Dat was een dramatisch moment in de geschiedenis van de gemeente. Het kasteel Tolhuys is toen in vlammen opgegaan.”

Een andere belangrijke datum is 1817. “Lobith en Spijk hoorden van oudsher bij het Duitse hertogdom Kleef en werden toen onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden.”

Decentralisatie

Slinkman vindt dat de landelijke opgaven die aan gemeenten worden gesteld een wissel trekken op de capaciteit van de gemeente. "Er is de laatste jaren veel sprake van decentralisatie, waarbij de rijksoverheid taken afstoot aan de gemeenten. We zijn een kleine gemeente met een kleine organisatie. Daarbij willen we hier geen herindeling."

Rijnwaarden kiest daarom voor samenwerking. "We willen vergaand samenwerken met de buurgemeenten Zevenaar, Duiven en Westervoort. Het is de bedoeling dat we ook gaan samenwerken op ict-gebied. Samenwerking leidt tot besparingen en een efficiëntere menselijke inzet. Daarnaast hebben we zo meer kennis in huis."

Slinkman ziet als belangrijkste uitdaging voor de gemeente het zo inrichten van de gemeentelijke organisatie dat kwaliteitsbehoud voor de bewoners mogelijk is. "We willen zelfstandig blijven en we moeten bezuinigingen van het Rijk opvangen. Het gaat erom dat we met weinig geld duurzaam iets goeds neerzetten."

Mark Slinkman is in november 2008 burgemeester geworden in Rijnwaarden. "Het is mijn eerste burgemeesterschap. Ik was bij mijn benoeming 35 jaar oud en daarmee de op één na jongste burgemeester in Nederland. Het klikt goed met de bevolking. De gemeente wil gaan voor de toekomst en dat is een mooie uitdaging."
--